

مکان‌یابی عناصر خدماتی مورد نیاز جاذبه‌های گردشگری براساس توان‌های محیطی

(مطالعه موردی: محدوده سد حسنلوی شهرستان نقده)

زهرا حسین‌قلی‌پور^۱ - احمد شاه‌یوندی^{۲*}

۱- کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

۲- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۱۱ صص ۳۳-۴۶ تاریخ تصویب: ۱۳۹۵/۰۶/۲۰

چکیده

هدف: سد حسنلوی نوع غالب گردشگری شهرستان نقده در آذربایجان غربی است که دارای قابلیت‌های تفریحی، ورزشی و طبیعت‌گردی است؛ اما به دلیل عدم وجود زیرساخت‌ها و نبود خدمات‌رسانی مناسب، این پتانسیل‌ها مغفول مانده است و با سرمایه‌گذاری و مکان‌گزینی صحیح در این مکان، می‌توان به برنامه‌ریزی مناسب اوقات فراغت اقشار مختلف پرداخت و استفاده‌ی اصولی از جاذبه‌های موجود را فراهم ساخت. هدف اصلی پژوهش، جذب گردشگر و تبدیل سد حسنلوی به مقصد گردشگری از طریق یافتن بهترین مکان جهت استقرار خدمات گردشگری مورد نیاز در آینده در کنار توجه به امکانات وضع موجود است.

روش: مقاله حاضر با استفاده از روش‌شناسی توصیفی-تحلیلی و با ماهیت کاربردی، درصدد یافتن مناسب‌ترین مکان برای استقرار خدمات گردشگری با در نظر گرفتن خدمات مورد نیاز (علاوه بر امکانات وضع موجود) است. به این منظور ابتدا شاخص‌های مربوطه با فرآیند تحلیل شبکه‌ای ارزش‌گذاری شده است. روش امتیازدهی به این صورت است که علاوه بر در نظر گرفتن امکانات موجود، به ارزش‌گذاری مکان‌هایی که برای استقرار خدمات مختلف گردشگری در محدوده مورد مطالعه مناسب هستند نیز پرداخته و نقشه‌های هرکدام در سیستم اطلاعات جغرافیایی تولید و به لایه اطلاعاتی تبدیل شده است. سپس، تلفیق لایه‌های اطلاعاتی، براساس وزنی که گرفته‌اند، زمین‌های منطقه را اولویت‌بندی کرده و بهترین مکان جهت استقرار خدمات گردشگری در پنج گروه بسیار خوب، خوب، متوسط، ضعیف و خیلی ضعیف به دست آمده است.

یافته‌ها: با مکان‌یابی از طریق سیستم اطلاعات جغرافیایی و مدل تحلیل شبکه‌ای، بهترین مکان جهت استقرار خدمات گردشگری پیشنهاد شده است. **محدودیت‌ها/ راه‌بردها:** محدودیت اصلی پژوهش، نبود اطلاعات کافی در طرح‌های فرادست در ارتباط با محدوده سد حسنلوی بود و به همین خاطر برداشت‌های میدانی متعددی صورت گرفت.

اصالت و ارزش: در اکثر پژوهش‌ها در ارتباط با یافتن بهترین مکان، معمولاً به امکانات وضع موجود بسنده کرده و اقدام به مکان‌یابی می‌کنند. نکته مهم مقاله در توجه به خدمات مورد نیاز گردشگری در آینده، در کنار امکانات وضع موجود است.

کلیدواژه‌ها: خدمات گردشگری، سیستم اطلاعات جغرافیایی، فرآیند تحلیل شبکه‌ای، نقده.

ارجاع: حسین‌قلی‌پور، ز. و شاه‌یوندی، ا. (۱۳۹۵). مکان‌یابی عناصر خدماتی مورد نیاز جاذبه‌های گردشگری براساس توان‌های

محیطی (مطالعه موردی: محدوده سد حسنلوی نقده). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۵(۴)، ۳۳-۴۶.

<http://dx.doi.org/10.22067/jrrp.v5i4.51098>

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسأله

گردشگری یکی از صنایع دارای رشد سریع در جهان امروز و هم‌چنین، یک نیروی جهانی برای توسعه اقتصادی و منطقه‌ای است (کولمر^۳، ۲۰۰۷، ص. ۳) و نقش مهمی در توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی کشورها ایفا می‌کند که توسعه آن یکی از کم‌هزینه‌ترین روش‌های اشتغال‌زایی به شمار می‌رود (جهانیان و نادعلی پور، ۱۳۸۸، ص. ۱۴۸). توسعه گردشگری، ترکیبی از منافع و هزینه‌ها و زمینه‌های روبه‌رشد اقتصاد گردشگری را که سهم مهمی در سیاست توریسم و شیوه‌های تجارت دارد، به ارمغان می‌آورد (لاری و اسپور^۴، ۲۰۰۸، ص. ۱). این صنعت همواره به عنوان گزینه مناسبی جهت جذب درآمدهای اقتصادی و منبع مهم اشتغال‌زایی، مورد توجه کشورهای مختلف بوده است. اهمیت و عظمت گردشگری به ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد محدود نمی‌شود و در صورت برنامه‌ریزی و توسعه از پیش‌اندیشیده‌شده، گردشگری قادر است منافع مستقیم و غیرمستقیم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، محیطی و سیاسی را ایجاد و سهم قابل توجهی را در توسعه ملی ایجاد کند (معصومی، ۱۳۸۵، ص. ۱۰). کشور ایران با توجه به امتیازات فراوانی که از نظر تنوع آب‌وهوایی، جاذبه‌های طبیعی، تاریخ و تمدن کهن، آثار باستانی و مذهبی، معماری، صنایع دستی، فرهنگی و جغرافیایی دارد، از قابلیت‌های فراوانی برای تبدیل شدن به قطب گردشگری جهانی برخوردار است (تقوی و سلیمانی، ۱۳۸۸، ص. ۱۵۹)؛ اما به دلیل عدم اتخاذ سیاست‌های مؤثر در این بخش، هنوز نتوانسته است به سهم مناسب خود در بازار گردشگری جهان دست یابد (نوبخت و پیروز، ۱۳۸۷، ص. ۸). استان آذربایجان غربی هم از این امر مستثنی نبوده و با وجود جاذبه‌های فراوان برای سرمایه‌گذاری، بسیاری از پتانسیل‌های گردشگری آن بدون برنامه و سیاست‌گذاری‌های مناسب برای جذب گردشگر باقی مانده‌اند. یکی از این جاذبه‌ها، سد حسنلوی نقده است که به دلیل ویژگی‌های محیطی-اکولوژیکی، گوناگونی جاذبه‌ها و نزدیکی به سایر قطب‌های گردشگری و حجم تقاضا، پتانسیل بسیار مناسبی برای توسعه گردشگری را در خود جای داده است که می‌توان با توسعه گردشگری این محدوده، زمینه را برای توسعه این منطقه فراهم کرد.

در پژوهش حاضر تلاش می‌شود تا با بهره‌گیری از دیدگاه‌ها و نظریات کارشناسان امر، ضمن ارزیابی وضعیت امکانات و خدمات وضع موجود گردشگری در محدوده سد حسنلوی نقده، خدمات گردشگری مورد نیاز در این منطقه نیز شناسایی شود و با توجه به میزان اهمیت‌شان، بهترین مکان جهت استقرار خدمات گردشگری تعیین شود. هدف کلی پژوهش حاضر با توجه به اهمیت صنعت گردشگری و ظرفیت بالای محدوده سد حسنلوی برای جذب گردشگر، تبدیل سد حسنلوی به مقصد گردشگری است؛ به گونه‌ای که علاوه بر ایجاد تعادل در توسعه و شناسایی منابع و جاذبه‌های گردشگری و بهره‌گیری مناسب از آن‌ها منجر به تأمین نیازهای تفریحی و پرکردن اوقات فراغت مراجعان و ارتقای اقتصادی و درآمدزایی در آبادی‌های اطراف منطقه و افزایش روابط میان آن‌ها شود. به این منظور، تحقیق حاضر سعی دارد تا به بررسی خدمات گردشگری مورد نیاز و امکانات موجود و اولویت‌بندی آن‌ها و سپس، انتخاب بهترین مکان گردشگری جهت دستیابی به اهداف مورد نظر پردازد که با بررسی امکانات وضع موجود و پیشنهاد خدمات گردشگری مورد نیاز و تعیین مکان مناسب جهت استقرار این خدمات، انجام می‌پذیرد. از این رو، پرسش‌هایی که برای تحلیل پژوهش مطرح می‌شود این است که محدوده سد حسنلوی چه قابلیت‌ها و جاذبه‌هایی در زمینه توسعه فعالیت‌های گردشگری دارد و مناسب‌ترین مکان برای استقرار خدمات گردشگری با در نظر گرفتن خدمات گردشگری مورد نیاز (علاوه بر امکانات وضع موجود)، کجاست.

۲.۱. پیشینه نظری تحقیق

در زمینه گردشگری و گردشگری طبیعی در ایران پژوهش‌ها و بررسی‌های متعددی صورت گرفته است که اکثر آن‌ها جنبه توصیفی و معرفی جاذبه‌ها را دارند و برخی هم به مکان‌یابی مناطق مناسب گردشگری پرداخته‌اند. رستمی و آبکار (۱۳۹۱) به مکان‌یابی براساس شرایط طبیعی، وضعیت کاربری‌ها و زمین خالی قابل ساخت، در یک پارک آبی در جزیره کیش پیش‌پرداخته و هدف اصلی آن آماده‌سازی جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی برای بازدید گردشگران است که در نهایت، محدوده‌ای را با مساحت ۱۱۰ هکتار به عنوان مناسب‌ترین مکان انتخاب کرده‌اند. نکته مهم این تحقیق توجه به زمین‌های خالی و برنامه‌ریزی براساس آن‌هاست. بهنیافر و دانشور (۱۳۸۹) اقدام به پهنه‌بندی آمایشی

اولویت‌بندی و مکان‌یابی، بیش‌تر از آن استفاده شده است) از سادگی و انعطاف‌پذیری بیش‌تر و به‌کارگیری معیارهای کمی و کیفی به‌طور هم‌زمان و قابلیت بررسی سازگاری در قضاوت‌ها برخوردار است و می‌تواند بر محدودیت‌های جدید فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی؛ از جمله در نظر گرفتن وابستگی‌های متقابل بین عناصر تصمیم و فرض این‌که ارتباط بین عناصر تصمیم، سلسله‌مراتبی و یک‌طرفه است، فایق آید (زبردست، ۱۳۸۹). پژوهش حاضر تلاش دارد تا با تعیین نوع گردشگری منطقه و به دنبال آن، نیازها و خدمات آینده گردشگری و اولویت‌بندی آن‌ها توسط فرآیند تحلیل شبکه‌ای، علاوه بر پرداختن به امکانات وضع موجود، خدماتی را که در آینده برای محدوده جهت رفع نیازهای گردشگری لازم خواهد شد نیز در مکان‌یابی لحاظ کند. به این ترتیب، از صرف زمان و هزینه‌های اضافی استقرار خدمات گردشگری بدون برنامه بکاهد و بهترین مکان استقرار کاربری گردشگری را براساس هریک از خدمات پیشنهادی مشخص کند.

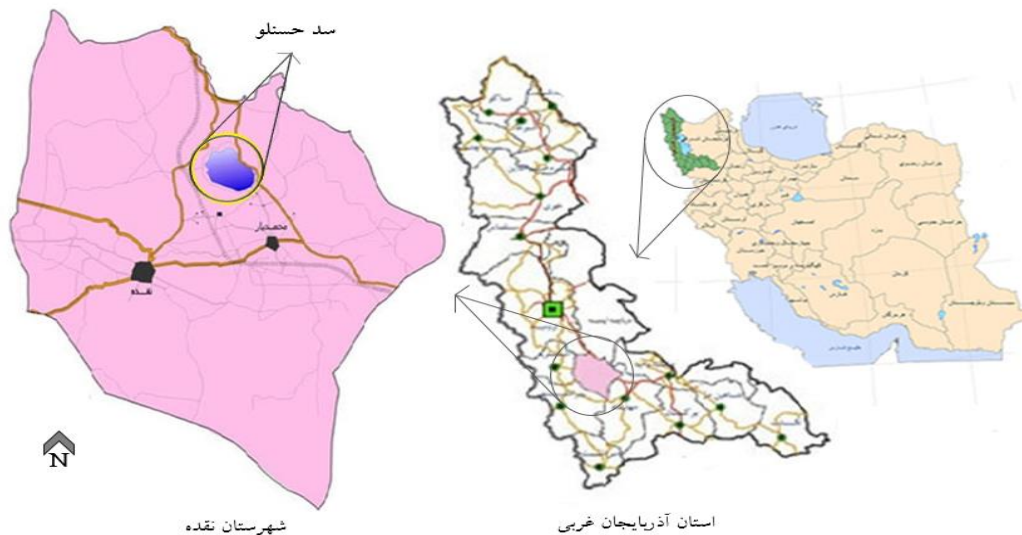
۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

سد حسنلو بر روی تالاب بین‌المللی حسنلو (شورگل) واقع شده که مختصات جغرافیایی سد ۳۷ درجه و ۱ دقیقه و ۴۵ ثانیه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۲۸ دقیقه و ۳ ثانیه طول شرقی است. این سد در حوزه شهرستان نقده (استان آذربایجان غربی) واقع شده و در ۲۵ کیلومتری شهر نقده قرار دارد. قسمت شمال شرقی ساحل دریاچه سد حسنلو، مسیر جاده ارومیه-مهاباد و شمال غرب آن جاده ارومیه-نقده است که از طریق هر دو جاده، مسافران دریاچه آب شور دریاچه ارومیه می‌توانند به ساحل دریاچه آب شیرین دسترسی داشته باشند. این سد از شمال و شمال شرقی و غربی توسط تپه‌هایی با شیب ۳۰ الی ۴۰ درصد احاطه می‌شود و از شرق به دریاچه ارومیه و از سمت جنوب به اراضی پست و شور منتهی می‌شود. مساحت دریاچه سد ۱۴۱۰ هکتار است و عمق آن ۷/۶ متر و نوع سد خاکی همگن است (طرح توسعه و عمران ناحیه نقده، ۱۳۹۱). مساحت محدوده‌ای که برای مکان‌یابی انتخاب شده، در حدود ۳۰۰۰ هکتار است. با توجه به پتانسیل‌های مناسبی که این محدوده دارد؛ از جمله آب‌وهوای مناسب، قرارگیری در مجاورت شریان‌های ارتباط‌دهنده شهرهای میاندوآب و مهاباد و نقده با شهر ارومیه و مجاورت با اراضی کشاورزی، منظر چشم‌نواز،

با رویکرد ارزیابی چندعامله و استفاده از مدل فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی^۵ و نرم‌افزار سیستم اطلاعات جغرافیایی به منظور توسعه گردشگری در حوضه آبریز گل‌مان واقع در جنوب غربی شهر مشهد کرده و در نهایت، مدلی برای پهنه‌بندی آمایشی توسعه گردشگری تولید کرده‌اند که امکان نمایش بهینه توان سرزمین در سه درجه ممتاز، ممنوع و مشروط برای توسعه گردشگری فراهم شده است و نتایج نشان داده است که تنها حدود ۱۲ درصد از حوضه واجد قابلیت برای توسعه گردشگری مجاز است. عبدالهی، متین‌خواه، بشری و حسینی (۱۳۹۰) به تعیین اولویت‌های گردشگری در منطقه گاوخونی با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی پرداخته‌اند و مهم‌ترین معیارهای تأثیرگذار بر گردشگری از دیدگاه گردشگران انتخاب شده‌اند. نتیجه حاصل شده نشان داده که وجود مناظر زیبای طبیعی به عنوان مهم‌ترین عامل برای گردشگران مطرح است. در مقاله‌ای دیگر با عنوان «کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در گردشگری»، گیلز^۶ (۲۰۰۳) به برخی از مشکلات و پتانسیل‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی در برنامه‌ریزی گردشگری پرداخته و نتیجه می‌گیرد که با داده‌های بلندمدت کاربردی و سایر اطلاعات گردشگری مرتبط، برنامه‌های کاربردی در این زمینه به‌طور قابل توجهی رشد خواهد کرد. از نظر چن^۷ (۲۰۰۶) تجزیه و تحلیل با سیستم اطلاعات جغرافیایی می‌تواند هم تهدید و هم فرصت‌هایی برای توسعه گردشگری تعیین کند. مقاله ارائه شده توسط آنتوسکووا^۸ به گنجایش گردشگری در منطقه محافظت‌شده کاکورینسکو^۹ می‌پردازد، عرضه و تقاضای گردشگری در منطقه و نظارت بیش‌تر بر ظرفیت پیاده‌روی را تجزیه و تحلیل می‌کند، سیستم اطلاعات جغرافیایی را ابزار مهمی در تحلیل داده‌ها می‌داند و بارزترین محله‌ها از نظر پتانسیل‌های توریستی و بخش‌های با بیش‌ترین بازدیدکننده را در محدوده خود با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی مشخص می‌کند. فاداهانسی^{۱۱} (۲۰۱۱) از تکنیک‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی برای آگاهی از وجود مراکز جذب توریست به بازدیدکنندگان بالقوه استفاده می‌کند. هرکدام از پژوهش‌های ذکر شده بر اهمیت سیستم اطلاعات جغرافیایی در مکان‌یابی کاربری گردشگری تأکید دارند و همگی با توجه به امکانات وضع موجود اقدام به مکان‌یابی کرده‌اند. مقاله حاضر، در کنار نرم‌افزار سیستم اطلاعات جغرافیایی از فرآیند تحلیل شبکه‌ای نیز بهره می‌برد که نسبت به فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (که در پژوهش‌های اخیر برای

توپوگرافی مناسب، بهره‌مندی از جریان آب‌های سطحی و زیرزمینی، پتانسیل لازم را برای تبدیل شدن به یکی از قطب‌های گردشگری برای گردش‌گران و مسافرانی که در محورهای ارومیه، نقده، مهاباد در تردد هستند، دارد.

شکل ۱- موقعیت قرارگیری محدوده سد حسنلو در استان آذربایجان غربی و شهرستان نقده

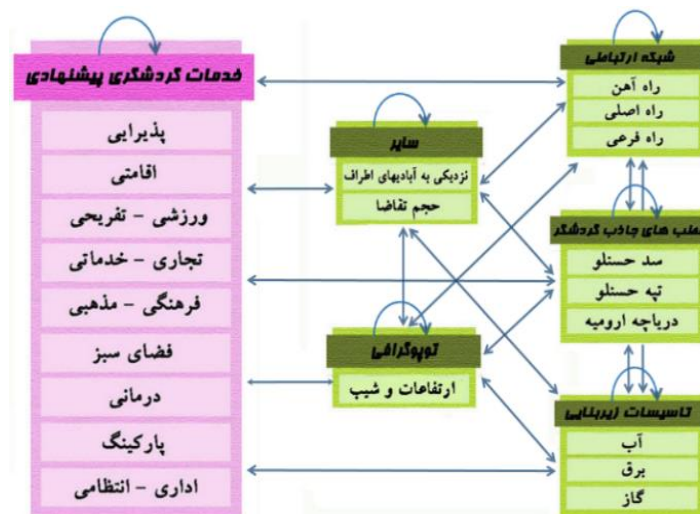
مأخذ: سازمان مسکن و شهرسازی استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۱

مناسب استقرار گردشگری مؤثر نیستند، بنابراین، لایه‌های مورد استفاده ارزش‌گذاری شده‌اند و به هرکدام از این لایه‌ها براساس میزان اهمیت، وزن به‌خصوصی داده شده است که برای وزن‌دهی لایه‌های اطلاعاتی از فرآیند تحلیل شبکه‌ای استفاده شده و امکانات وضع موجود و خدمات مورد نیاز نسبت به هم و با در نظر گرفتن اهمیت تک‌تک معیارها و زیرمعیارهایشان ستجیده شده است. این کار مستلزم در نظر گرفتن وزن‌ها براساس مقیاس از پیش تعیین شده است و در این پژوهش ارزش ۱۰۰-۰ در نظر گرفته شده؛ به این ترتیب که در مجموع، نشان‌دهنده کم‌ترین توجه و ۱۰۰ نشان‌دهنده بیش‌ترین توجه به معیارهای مورد بررسی است؛ یعنی هر قدر یک معیار ارزش بیش‌تری داشته باشد، اهمیت نسبی آن نیز بیش‌تر است.

شایان ذکر است که امتیازبندی‌ها براساس نظر کارشناسان و کارشناسان ارشد برنامه‌ریزی شهری، شهرسازی و گردشگری که در زمینه گردشگری روستایی و منطقه‌ای فعالیت داشته‌اند، صورت گرفته است.

۲.۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف از نوع کاربردی است و با استفاده از روش‌های تحقیق اسنادی، توصیفی و تحلیلی و نیز مشاهدات میدانی، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شده است، نقشه‌ها و داده‌های مکانی موجود رقومی شده و در پایگاه اطلاعاتی ذخیره شده و سپس، داده‌های غیرمکانی (توصیفی) وارد پایگاه اطلاعاتی شده و به عوارض نسبت داده شده است، در این پژوهش، ۳۶ لایه شامل ۱۲ لایه اطلاعاتی عوامل مؤثر در مکان‌یابی محدوده گردشگری سد حسنلو براساس امکانات وضع موجود و ۲۴ لایه خدمات پیشنهادی، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند و برخلاف سایر پژوهش‌ها که تنها به وضع موجود بسنده کرده و اقدام به مکان‌یابی می‌کنند، تلاش دارد تا علاوه بر پرداختن به امکانات موجود، نیازها و خدمات مورد نیاز را برای کاربری گردشگری نیز در نظر گرفته و براساس خدمات مورد نیاز کاربری گردشگری در آینده و امکانات حاضر اقدام به مکان‌یابی کند. هرکدام از عوامل مؤثر در مکان‌یابی کاربری گردشگری (امکانات وضع موجود و خدمات مورد نیاز کاربری گردشگری) به عنوان معیارهای مکان‌یابی در نظر گرفته شده و هریک به زیرمعیارهایی تقسیم شده است. از آن‌جا که شاخص‌های به‌کاررفته، به یک اندازه در تعیین مکان

شکل ۲- نحوه ارتباط معیارها و زیرمعیارهای مکان‌یابی در فرآیند تحلیل شبکه‌ای

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

هرکدام از معیارهای وضع موجود می‌تواند در مکان‌گزینی خدمات پیشنهادی داشته باشند، ارزش‌دهی شده‌اند. به این ترتیب، امکانات وضع موجود است که نشان می‌دهند بهترین مکان جهت استقرار خدمات گردشگری پیشنهادی کجاست.

شکل (۲) نحوه ارتباط معیارها و زیرمعیارهای مکان‌یابی در فرآیند تحلیل شبکه‌ای را نشان می‌دهد. همان‌گونه که از شکل پیداست، ابتدا ارزش و برتری زیرمعیارها در امکانات وضع موجود نسبت به هم و سپس، هرکدام از معیارهای وضع موجود نسبت به یک‌دیگر سنجیده شده‌اند و در نهایت، تأثیری که

جدول ۱- ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی براساس امکانات وضع موجود

مأخذ: الکساندر، ۲۰۰۷؛ گان و وار، ۲۰۰۲؛ اینسکیپ، ۱۹۹۱؛ کاظمی، ۱۳۹۰

ارزش	زیرمعیارها	ارزش	معیارها
۷	برق	۷	۱. تأسیسات زیربنایی
۵	آب		
۳	گاز		
۶	راه‌آهن	۸	۲. شبکه ارتباطی
۸	راه اصلی		
۴	راه فرعی		
۹	سد حسنلو	۹	۳. قطب‌های جاذبه گردشگر
۵	تپه حسنلو		
۳	دریاچه ارومیه		
۶	شیب مناسب	۶	۴. توپوگرافی
۴	حجم تقاضا	۵	۵. سایر
۲	نزدیکی به آبدی‌ها		

جدول ۲- ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی براساس نوع خدمات پیشنهادی

مأخذ: الکساندر، ۲۰۰۷؛ گان و وار، ۲۰۰۲؛ اینسکیپ، ۱۹۹۱؛ ون هوف، ۲۰۰۵؛ کاظمی، ۱۳۹۰

ارزش	زیرمعیارها	ارزش	معیارها
۷	هتل	۷	۱. پذیرایی
۵	رستوران سنتی		
۸	کمپ‌های اقامتی موقت	۸	۲. اقامتی
۶	ویلاها		
۴	خانه‌های اقامتی		
۲	آپارتمان‌های مسکونی		
۹	ماهی‌گیری	۹	۳. ورزشی- تفریحی
۸	قایقرانی		
۷	دوچرخه‌سواری		
۶	بازیهای ورزشی		
۵	شهربازی		
۶	مراکز خرید	۶	۴. تجاری- خدماتی
۴	صنایع دستی		
۵	نمازخانه و مسجد	۵	۵. فرهنگی- مذهبی
۴	نمایشگاه		
۲	موزه تاریخ طبیعی		
۳	مرکز بهداشت	۲	۶. درمانی
۲	هلال احمر		
۴	پارک موقت	۴	۷. پارکینگ
۳	پارک دائمی		
۷	پارک	۷	۸. فضای سبز
۵	باغ گل		
۲	پاسگاه	۲	۹. اداری- انتظامی
۱	بانک		

۳. مبانی نظری تحقیق

۳.۱. تعاریف و مفاهیم

توریست در فارسی به معنای جهان‌گرد و گردش‌گر است. جهان‌گرد یا بازدیدکننده موقت کسی است که به منظور تفریح، استراحت، گذران اوقات و فراغت، بازدید از نقاط دیدنی، انجام امور پزشکی، درمانی و تجارت و غیره سفر کند؛ مشروط بر این‌که نخست، حداقل مدت اقامت او از ۲۴ ساعت کم‌تر و از ۳ ماه بیش‌تر نباشد. دوم، هدف کسب شغل نبوده و در فاصله‌ای کم‌تر از ۷۰ کیلومتر انجام نشود (رضوانی، ۱۳۷۴، ص. ۱۶). مطالعات و تحقیقات دانشگاهی گاهی از منظر تجزیه و تحلیل جغرافیایی و با رویکرد کالبدی به گردشگری نگریسته‌اند (شاو و

ویلیامز^{۱۲}، ۲۰۰۲). گاهی نگاهی صرفاً اقتصادی به گردشگری شهری شده و گاهی نیز تجربه گردش‌گران از گردشگری شهری مورد مطالعه قرار گرفته است (رایان^{۱۳}، ۱۹۹۵). از آن‌جا که تفاوت‌های بسیاری بین برنامه‌ریزی در سطح کلان با برنامه‌ریزی در سطح خرد وجود دارد (گان و وار^{۱۴}، ۲۰۰۲، ص. ۱۲۱)، اندیشمندان گردشگری، برنامه‌ریزی گردشگری را در سطوح مختلفی دسته‌بندی کرده‌اند که برنامه‌ریزی منطقه‌ای یکی از سطوح مهم آن به شمار می‌آید (اینسکیپ^{۱۵}، ۱۹۹۱، ص. ۳۶). واژه «توریسم» از دو بخش ترکیب یافته است. «تور» به معنای سفر، گشت، مسافرت، سیاحت و «ایسم» پسوندی که اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی و ادبی

را در شکل‌دهی به ساختار گردشگری مؤثر دانسته‌اند که با بررسی و دسته‌بندی این عوامل، تجزیه و تحلیل و شناخت دقیق‌تر صنعت گردشگری میسر می‌شود.

عرضه تسهیلات و امکانات گردشگری، مستلزم وجود زیربناهای مناسب است. مقصود از زیربناهای شبکه‌هایی است که زیر سطح زمین قرار می‌گیرند و شامل شبکه‌های آبرسانی، تأمین منابع انرژی، فاضلاب، رفع ضایعات و تسهیلات ارتباطی می‌باشند (کاظمی، ۱۳۹۰، ص. ۶۷). زیرساخت‌های گردشگری مبنایی را برای جذب گردشگران فراهم می‌سازد. هم‌چنین، جهت حرکت گردشگران را جهت‌دهی کرده و ساختار زمانی-فضایی آن را شکل می‌دهد. زیرساخت‌های گردشگری طیفی از ابزارها و مؤسساتی را که زیربنای مادی و سازمانی را برای رشد گردشگری شکل می‌دهند، در بر می‌گیرد (الکساندر، ۲۰۰۷، ص. ۲۰۶). از دیدگاه الکساندر (۲۰۰۷)، زیرساخت‌های گردشگری چهار عنصر زیربنایی را در بر می‌گیرد: تسهیلات هم‌سازی، تسهیلات آشامیدنی و مواد خوراکی، تسهیلات ضمیمه‌ای و تسهیلات ارتباطی.

گان و وار (۲۰۰۲) و اینسکیپ (۱۹۹۱) جزء جدانشدنی صنعت گردشگری را زیرساخت راه‌های ارتباطی که دسترسی توریست‌ها به نقاط مختلف یک کشور و یا مقصد گردشگری را افزایش می‌دهد، می‌دانند. در تقسیم‌بندی توسط سی‌سی‌۱۷ بیش‌تر بر گردشگری تفریحی و گردشگری در طبیعت تأکید شده که این عناصر مطابق جدول (۳) است.

هرچند برخی جاذبه‌های دارای قدرت جذب زیاد، می‌توانند گردشگر را به خود جلب کند؛ اما فقدان یا کمبود خدمات رفاهی، مانع از آن می‌شود که گردشگری اولیه، توسعه یافته و به تکامل برسد (ون هوف، ۲۰۰۵، ص. ۷۷). بنابراین، خدمات رفاهی نیز یکی از معیارهای مهم در جذب گردشگر است.

در چنین چهارچوبی است که مقاله حاضر، به مکان‌یابی نمونه‌ای از کاربری‌های گردشگری (تفریحی- طبیعت‌گرا) در محدوده سد حسنلوی شهرستان نقده پرداخته و به منظور یافتن بهترین گزینه براساس اقدامات موجود و خدمات پیشنهادی از فن‌آوری سیستم اطلاعات جغرافیایی و تلفیق آن با مدل تحلیل شبکه‌ای بهره گرفته است. کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی در مدیریت صنعت گردشگری نشان می‌دهد که سیستم اطلاعات جغرافیایی یک ابزار قوی و مؤثر است که می‌تواند در مدیریت گردشگری و تصمیم‌سازی کمک کند (گیلز^{۱۸}، ۲۰۰۳).

دارد. بنابراین، توریسم؛ یعنی مکتبی که پایه فکری آن سیاحت و گردشگری است (الوانی و دهدشتی، ۱۳۷۳، ص. ۱۸). واژه گردشگر نیز مانند گردشگری تعاریف متعددی دارد. از نظر شاو و ویلیامز، گردشگران کسانی هستند که به سفرهای دور از خانه می‌روند و در این مسیر مبالغی هزینه می‌کنند که منشأ کسب این درآمدها، محل اقامتشان است نه مقصد سفرشان. از نظر چادویک^{۱۶}، گردشگر کسی است که برای یک دوره ۲۴ ساعته یا بیش‌تر به مکانی غیر از محل اقامت خود مسافرت می‌کند (کاظمی، ۱۳۸۹، ص. ۲۱). کمیسیون آمار سازمان ملل متحد کسانی را که دارای ویژگی‌های زیر باشند، به عنوان گردشگر معرفی می‌کند: ۱. کسانی که برای استراحت، شادزیستن، تفریح و تأمین سلامت روح؛ چه با خانواده و چه به طور انفرادی مسافرت می‌کنند. ۲. شرکت در مجامع علمی، سیاسی، اداری، ورزشی، دینی و نظایر آن. ۳. سیاحت در ارتباط با شغل و کسب‌وکار. ۴. افرادی که با کشتی هرچند کم‌تر از ۲۴ ساعت در دریا یا رودخانه‌ها به سیر و سیاحت می‌پردازند (این به غیر از مسافرانی است که مدت سفر آن‌ها نباید کم‌تر از ۲۴ ساعت باشد) (موحد، ۱۳۸۶، ص. ۱۵).

پاپلی یزدی و سقایی (۱۳۸۹) گونه‌های گردشگری را در شش نوع گردشگری قومی، هنری، تاریخی، طبیعت‌گرا، تفریحی و کاری طبقه‌بندی می‌کند که تأکید گردشگری طبیعت‌گرا بر جاذبه‌های طبیعی و محیطی و پناه‌بردن به آغوش طبیعت و درک و لذت‌بردن از جاذبه‌های طبیعی است و توجه گردشگری تفریحی معطوف به شرکت در فعالیت‌های ورزشی، تفریحی و برخورد‌های اجتماعی در یک محیط دلنشین و راحت است.

رضوانی نیز گونه‌شناسی گردشگری را به این شرح تقسیم کرده است: ۱) گردشگری تفریحی (۲) گردشگری درمانی (۳) گردشگری فرهنگی (۴) گردشگری اجتماعی (۵) گردشگری ورزشی (۶) گردشگری مذهبی و زیارتی (۷) گردشگری بازرگانی و تجاری (۸) گردشگری سیاسی (رضوانی، ۱۳۷۴، ص. ۱۸). این گونه‌شناسی گردشگری علاوه بر تأکید بر انگیزه گردشگر، روند دوسویه مسافرت‌های گردشگری مابین مبدأ و مقصد را در نظر گرفته است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۹، ص. ۴۷). محدوده سد حسنلو به دلیل برخورداری از آب کافی و ساحل مناسب جهت استفاده از تفریحات آبی‌ای؛ هم‌چون شنا، ماهی‌گیری، قایق‌سواری، غواصی و دیگر ورزش‌های ساحلی، قابلیت گردشگری ساحلی را دارا است. منابع مختلف، عوامل متعددی

هم‌چنین، نگرش سوپر ماتریس که بیش‌تر با عنوان فرآیند تحلیل شبکه‌ای شناخته می‌شود، تبدیل به یک ابزار جذاب برای درک بهتر مسألهٔ تصمیم شده است؛ زیرا بر محدودیت‌های ساختارهای سلسله‌مراتبی غلبه می‌کند.

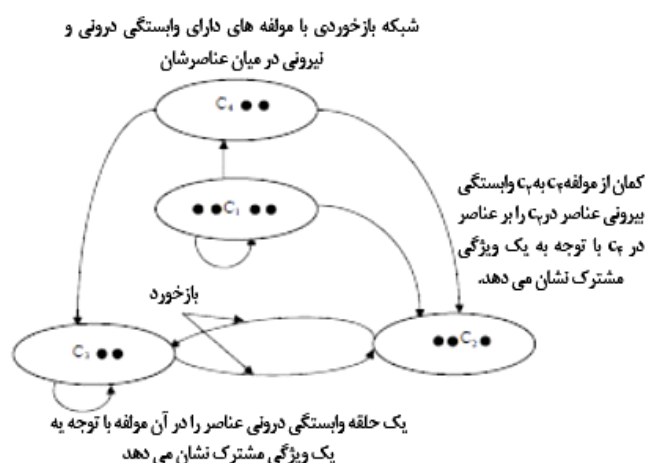
جدول ۳- عناصر مورد نیاز صنعت گردشگری

مأخذ: کاظمی، ۱۳۹۰، ص. ۶۷

عناصر صنعت گردشگری	
منابع طبیعی و منابع انسانی	منابع گردشگری
- راه‌ها و محورهای ارتباطی - تسهیلات اجتماعی - تسهیلات زیربنایی - امکانات ارتباط راه دور	زیرساخت‌های گردشگری
- هتل‌ها، مهمان‌پذیرها - خوراکی و نوشیدنی	تسهیلات پذیرایی از مهمان
- امکانات تفریحی و ورزشی	تسهیلات سرگرمی و ورزش
- سفرگذاری‌ها - دفاتر تبلیغاتی - دفاتر اطلاع‌رسانی - بنگاه‌های اتومبیل کرایه - راهنماها	خدمات واسطه‌ای گردشگری

تصمیم (یا عناصر) و سطوح (یا خوشه‌ها) هم تأثیر بپذیرد و هم تأثیر بگذارد.

چنین سیستمی می‌تواند به وسیلهٔ یک شبکهٔ جهت‌دار (دیاگراف) ارائه شود که در آن یک سطح یا خوشه ممکن است به طور مستقیم یا غیرمستقیم، به وسیلهٔ ویژگی‌های دیگر

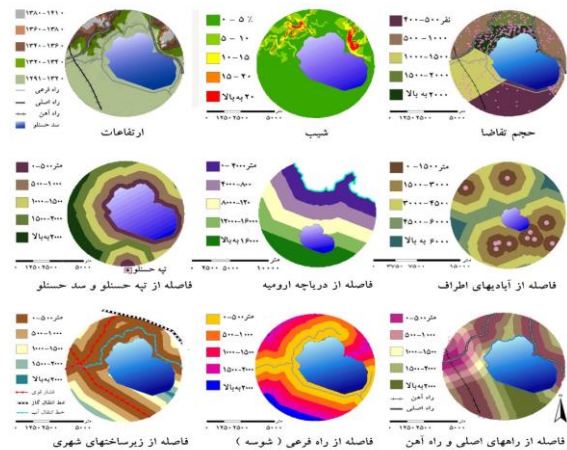
شکل ۳- ساختار شبکه‌ای در فرآیند تحلیل شبکه‌ای

مأخذ: ساعتی^{۱۹}، ۲۰۰۴، ص. ۳

۴. یافته‌های تحقیق

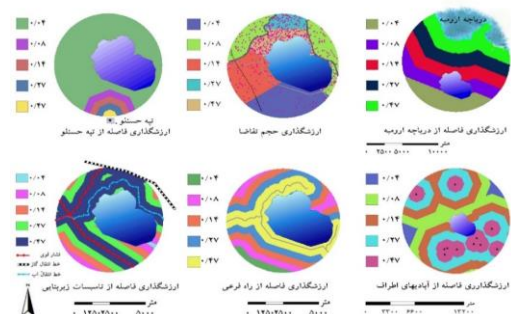
شکل (۴) شرایط وضع موجود محدوده مورد مطالعه را نشان می‌دهد که دوازده لایه اطلاعاتی را شامل می‌شود.

شکل ۴- شرایط وضع موجود محدوده

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

برخی از لایه‌های اطلاعاتی به گونه‌ای هستند که امتیازدهی آن‌ها برای تمامی خدمات یکسان است؛ به عنوان مثال، مهم‌ترین عاملی که می‌تواند تأثیر عمده‌ای در جذب گردشگر داشته باشد، نزدیکی کل محدوده انتخابی به سایر قطب‌های گردشگری؛ نظیر دریاچه ارومیه و تپه حسنلو است و قسمت‌هایی از محدوده که به راه‌های اصلی نزدیک‌تر هستند، حجم تقاضا و مراجعه بالاتری دارند. همچنین، نزدیکی مجموعه گردشگری به آبادی‌های اطراف نیز می‌تواند فرصت‌های شغلی فراوانی برای اهالی فراهم کند یا همه خدمات بهتر است که به تأسیسات زیربنایی؛ مانند گاز و آب و برق نزدیک باشند که ارزش‌گذاری این لایه‌ها مطابق با شکل (۵) است.

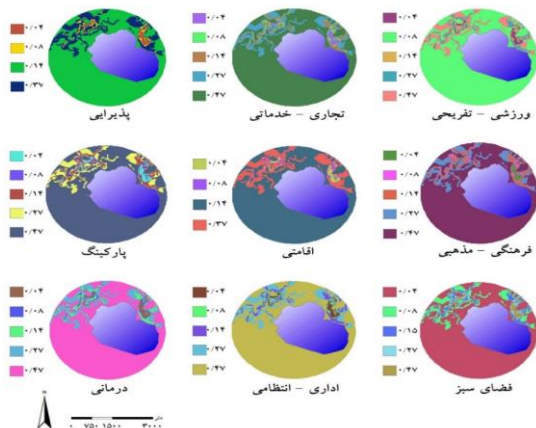

شکل ۵- وزن‌دهی لایه‌ها (درصد) نسبت به حجم تقاضا و فاصله از دریاچه ارومیه، تپه حسنلو، راه فرعی، تأسیسات زیربنایی و آبادی‌های اطراف برای هر یک از خدمات پیشنهادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

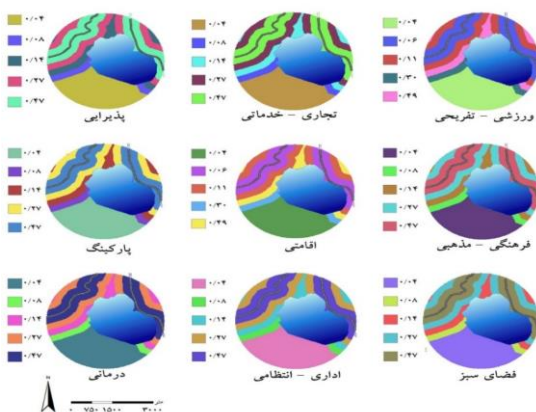
برخی دیگر از لایه‌های اطلاعاتی، بسته به نوع خدمات پیشنهادی ارزش متفاوتی می‌گیرند؛ مثال: بخش‌هایی از محدوده که شیب بالایی دارد، برای خدماتی؛ مانند فضای سبز و امکانات ورزشی و تفریحی؛ مانند پارک‌های تپه‌ای و جنگلی مناسب هستند؛ اما جهت استقرار خدمات اقامتی مناسب نیستند یا هرچه خدمات اقامتی از راه‌های اصلی و پرتراфик دورتر باشند و در قسمت‌های آرام محدوده جای بگیرند، بهتر است، در حالی که خدمات مربوط به پذیرایی و تجاری-خدماتی بهتر است در مسیر راه‌های اصلی باشند.

شکل‌های ۶، ۷ و ۸ ارزش‌دهی لایه‌های اطلاعاتی شیب محدوده، فاصله از راه‌های اصلی و راه‌آهن را براساس هر یک از خدمات پیشنهادی نشان می‌دهد که بسته به نوع خدمات پیشنهادی ارزش‌های متفاوتی را کسب می‌کنند.

شکل ۶- وزن‌دهی لایه‌ها براساس شیب محدوده برای هر یک از خدمات پیشنهادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

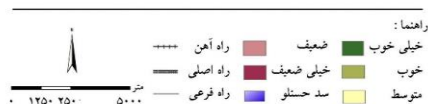
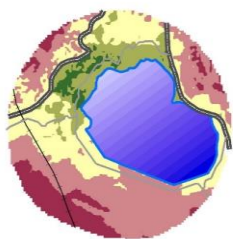

شکل ۷. وزن‌دهی فاصله از راه‌های اصلی برای هر یک از خدمات پیشنهادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

خوب و متوسط و ضعیف و خیلی ضعیف تقسیم‌بندی کرده است، به دست آمد.

همان‌طور که در شکل (۱۰) مشاهده می‌شود، مکان‌هایی که از ارزش خیلی خوب برخوردارند، بهترین مکان جهت استقرار کاربری گردشگری هستند.

شکل ۱۰- ارزش‌گذاری نهایی محدوده جهت استقرار کاربری گردشگری

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

جدول ۴- مساحت ارزش‌گذاری‌های محدوده مورد مطالعه

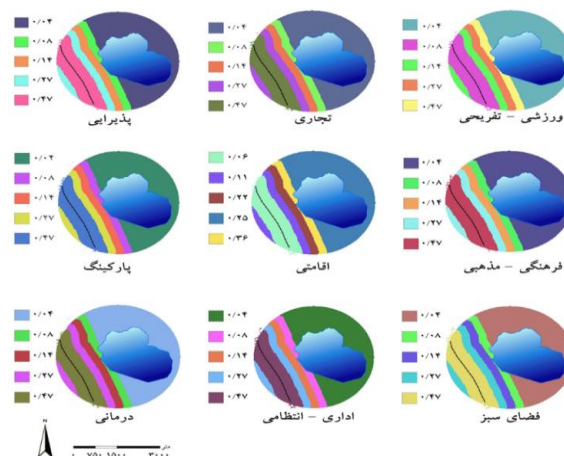
مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

ارزش	مساحت
خیلی خوب	۱۹۵۶۷۱۹
خوب	۶۱۰۹۰۶۱
متوسط	۹۸۵۸۱۶۵
ضعیف	۱۱۹۰۹۱۸۲
خیلی ضعیف	۳۰۷۵۷۳۲
جمع	۳۳۹۰۸۸۵۹

مطابق جدول (۴)، حدود ۲۰۰ هکتار از محدوده جهت استقرار خدمات گردشگری بسیار مناسب و حدود ۶۰۰ هکتار مناسب است و در حالت کلی، ۱۵۰۰ هکتار از محدوده وضعیت مناسبی جهت استقرار خدمات مورد نیاز گردشگری ندارند.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر از توانایی‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی بهره‌جسته و با تلفیق آن با فرآیند تحلیل شبکه‌ای، مکان مناسب استقرار کاربری گردشگری را ارائه داده است؛ به این صورت که ابتدا معیارها و زیرمعیارهای مؤثر در این ارزیابی شناسایی شدند و سپس، این معیارها و زیرمعیارها براساس اهمیت و ارزششان وزندهی و با هم ادغام شدند که نتیجه ادغام لایه‌ها، مکان مناسب استقرار خدمات گردشگری را در

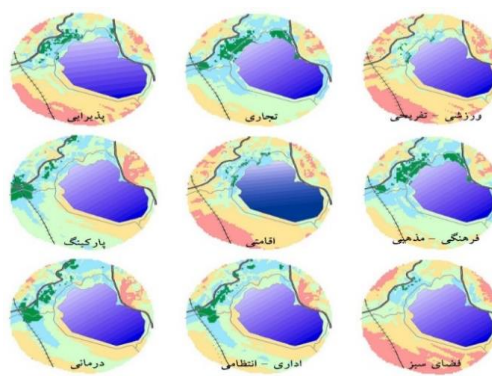

شکل ۸- وزندهی فاصله از راه آهن برای هر یک از خدمات

پیشنهادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

پس از وزندهی لایه‌های اطلاعاتی با استفاده از دستور محاسبه رسترها^{۲۰}، لایه‌ها براساس وزنی که گرفته بودند نسبت به هر یک از خدمات پیشنهادی با هم تلفیق شده و محدوده مورد مطالعه از نظر قابلیت ایجاد مجموعه گردشگری برای هر یک از خدمات، بر حسب درصد مطلوبیت در پنج گروه خیلی خوب، خوب، متوسط، ضعیف و خیلی ضعیف طبقه‌بندی شده است. نقشه زیر نشان‌دهنده اولویت مکان‌ها جهت استقرار هر یک از خدمات پیشنهادی است.

شکل ۹- تلفیق و ارزش‌گذاری معیارها براساس هر یک از

خدمات پیشنهادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

در نهایت، پس از تعیین مکان مناسب برای هر یک از خدمات پیشنهادی، بار دیگر این کاربری‌ها براساس وزنی که در فرآیند تحلیل شبکه‌ای به دست آورده‌اند، با هم تلفیق شدند و یک نقشه کلی که دوباره مکان‌ها را در پنج گروه خیلی خوب و

محدوده گردشگری، در کنار شرایط موجود، به خواسته‌ها، انتظارات و نیازهایی که مراجعان در آینده از این مکان خواهند داشت نیز توجه شود تا مکان مورد نظر از حداکثر اقبال برخوردار شود. در نهایت، آنچه می‌توان اظهار داشت این است که استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و تلفیق آن با فرآیند تحلیل شبکه‌ای، امکان مناسبی برای شناسایی مناطق دارای حداکثر پتانسیل فعالیت‌های توریستی فراهم می‌آورد که این امر رویکرد مناسبی در ارتباط با صرفه‌جویی در هزینه‌های استقرار خدمات و توجه به نیازهای مراجعان است.

یادداشت‌ها

- 1- ANP
- 2- GIS
- 3- Kuellmer
- 4- Larry & Spurr
- 5- AHP
- 6- Giles
- 7- Chen
- 8- Trembly
- 9- Michaela Antouskova
- 10- Kokorinsko
- 11- Fadahunsi
- 12- Shaw & Williams
- 13- Ryan
- 14- Gunn & var
- 15- Inskoop
- 16- Chadwick
- 17- Sessa
- 18- Giles
- 19- Saaty
- 20- Raster Calculator

پنج طیف خیلی خوب و خوب و متوسط و ضعیف و خیلی ضعیف نشان داد. بنابراین، با تلفیق لایه‌های اطلاعاتی، بهترین مکان‌ها برای احداث محدوده گردشگری مشخص شد. با توجه به شکل (۱۰)، قسمت شمال غربی سد حسنلو با مساحتی حدود دویست هکتار، بیش‌ترین امتیاز را جهت استقرار خدمات مورد نیاز گردشگری به دست آورده است. فرآیند طی شده برای مکان‌یابی، نشان‌دهنده پاسخ مثبت به سؤال تحقیق و تأثیر نوع خدمات گردشگری مورد نیاز (علاوه بر امکانات موجود) در انتخاب مکان مناسب جهت استقرار کاربری گردشگری است.

پژوهش حاضر همانند پژوهش‌های فاهادانسی (۲۰۱۱) و رستمی و آبکار (۱۳۹۱) به مکان‌یابی نواحی مناسب استقرار عناصر گردشگری براساس امکانات وضع موجود پرداخته است؛ با این تفاوت که در انتخاب مناطق مناسب گردشگری، تأکید بالایی بر ترجیحات مکان‌گزینی خدمات مورد نیاز صنعت گردشگری در کنار امکانات وضع موجود وجود دارد. هم‌چنین، همانند پژوهش عبداللهی و دیگران (۱۳۹۱) به تعیین اولویت‌های گردشگری پرداخته است؛ با این تفاوت که به جای توجه صرف به نیازهای آتی گردشگری، خدمات پیشنهادی را براساس امکانات وضع موجود و نیازهای آینده اولویت‌بندی کرده است؛ با این استدلال که اگر از خدمات مورد نیاز آینده این صنعت غفلت شود و تنها با تمرکز بر امکانات موجود اقدام به مکان‌یابی شود، محدوده انتخابی نخواهد توانست نیازهای گردشگری آینده را برطرف سازد و پاسخ‌گوی نیازهای گردشگران باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که در مکان‌یابی

کتابنامه

1. Abdollahi, H., Matinkhah, H., Bashari, H., and Hosseini, M. (1390/2011). Identify priorities for tourism in Gavkhoni region using Analytical Hierarchy Process (AHP). *Journal of the Natural Environment & Natural Resources in Iran*, 9(1), 95-110. [In Persian]
2. Alvani, M., & Dehdashti, Sh. (1373/1994). *Principles and fundamentals of tourism*. (1nd Ed.), Tehran, Iran: Mostazafan and Janbazan Comittee Publication. [In Persian]
3. Behniafar, A., & Mansuri Daneshvar, M.R. (1389/2010). Planning with multi agent analytic approach and using Analytic hierarchy process model to tourism development in Geographic Information System environment (Case study: Watershed Golmakan). *Journal of Enviromental Based Terriitorial Planning*, 10(9), 1-11. [In Persian]
4. Boers, B., and Cottrell, S. (2007). Sustainable Tourism Infrastructure Planning: A GIS Geography and Environmental Planning. *Journal of Tourism Geographies*, 16(9), 1-21.
5. Chen, R.J.C. (2006). Geographic information systems (GIS) applications in retail tourism and teaching curriculum. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 19(10), 10-16.
6. Ebrahimzadeh, A., and Valashajerdi Farahani, R. (1392/2013). Analysis of the motivation of tourists and the effect of population and income on that (Case study: Norooz Tourists of Mahallat city). *Journal of Urban Studies*, 1(4), 1-10. [In Persian]

7. Fadahunsi, M.Sc. (2011). Application of Geographical Information System (GIS) Technology to Tourism Management in Ile-Ife, Osun State. *Journal of Science and Technology*, 2(12). 274- 283.
8. Giles, W. (2003). GIS application in tourism planning. *GIS Seminar Instructor: Mr. Wayne Giles*.
9. Guun, C. A., and Var. T. (2002). *Tourism planning: basic, concepts, cases*, Routledge. New York: BRDY.
10. Inskip, E. (1991). *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*, Wiley. Canada: Van Nostrand Reinhold.
11. Jahanian, M., and Nadalipoor, Z. (1392/2013). *Tourism management (Definition, nature and Components)*. (1st Ed.), Tehran, Iran: Jahad Daneshgahi Publications Organization. [In Persian]
12. Jovanovich, V. (2008). the application of GIS and its components in tourism. *Journal of Operations Research*. 3(2), 261-272.
13. Kazemi, M. (2011). *Tourism management*. (5th Ed.), Tehran, Iran: SAMT Publication. [In Persian]
14. Kuellmer, M. (2007). *Economic Success of Tourism*. University of Muenster. University of Muenster, Submitted for the degree of Bachelor of Public Administration.
15. Larry, D., and Spurr, R. (2008) *Tourism Economics Summary*, STCRC Centre for Economics and Policy. Retrieved 15 July 2015 from www.crctourism.com.au.
16. Mahdinejhad, M. & Saghayii, M. (1382/2003). Challenges of tourism in Iran and strategies for Its improvement and development. *Journal of Sepehr*, 13(51), 53-57. [In Persian]
17. Masumi, M. (1385/2006). *Nature of tourism*. (1st Ed.), Tehran, Iran: Peyke Kosar Publication. [In Persian]
18. Michaela, A., and Mikulec, j. (2011). Use of GIS to study tourism burden – case study of protected landscape area KOKORÍNSKO. Department of Surveying and Geoinformatics, *Journal of Environmental Studies, Nigeria*, 5(6), 5-16.
19. Movahhed, A. (1376/1997). *Urban tourism*. (2nd Ed.), Ahvaz, Iran: Shahid Chamran University Publication. [In Persian]
20. Nobakht, M., & Pirooz, A. (1387/2008). Development of tourism industry in Iran, Obstacles and solutions. (1st Ed.), Tehran, Iran: Islamic Azad University. [In Persian]
21. Papeli Yazdi, M., & Saghayii, M. (1389/2010). *Tourism (Nature and concepts)*. (2nd Ed.), Tehran, Iran: SAMT Publication. [In Persian]
22. Rezvani, A. A. (1374/1995). *Geography and tourism industry*. (5th Ed.), Tehran: Payam Noor University Publication. [In Persian]
23. Ryan, C. (1995). *Researching tourism satisfaction: Issues, concept, and problems*, Routledge. London: Rutledge.
24. Saaty, L. T. (2004). The Analytic network process dependence and feedback in decision making part 2 theory and validation examples. *Journal of Business Applications and Computational Intelligence*, 14(361), 291-315.
25. Shahbakhti Rostami, M., & Abkar, F. (1391/2012). Locating Tourism Landuses by Applying Geographical Information System (GIS) (Case study: Kish Island, Fun park). *Journal of Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 5(5), 35-48. [In Persian]
26. Shaw, G., & Williams, A. M. (2002). *Critical issues in tourism: A geographical perspective*. Oxford: Blackwell.
27. Taghavi, M., & Soleymani, A. (1388/2009). The effective factors on Iran's tourism industry. *Journal of Economic Researches*, 9(1), 157-172. [In Persian]
28. Tavalayi, S. (1385/2006). *A review of tourism industry*. (2nd Ed.), Thran, Iran: Kharazmi University Publication. [In Persian]
29. Trembly, P. (2005). *GIS Technique in Tourism and Recreation Planning: Applications to Wildlife Tourism*. In *Tourism Research Methods*. Canberra: CABI Publishing.
30. Urban and Housing Organization of West Azarbaijan. (1391/2012). *Regional development project (Comprehensive) Naqadeh*. Consultant Engineers of Architecture and Urban Planning. West Azerbaijan: Municipality of Naqadeh. [In Persian]
31. World Travel and Tourism Council. (2010) *Tourism Economic Research 2010*, World Travel & Tourism Council, London. Retrieved 12 June 2014 from http://www.wttc.org/eng/Tourism_Research/Economic_Research.
32. Young Hum, K., and Rene Short, J. (1389/2010). *Cities and economic systems* (Meshkini, A., Varmaghani M., Yousefi, M., & Trans., 2nd ed.). Tehran, Iran: Study and Research Center of Urban Planning and Architecture in Iran. [In Persian]
33. Zebardast, A. (1389/2010). Application of network analysis process (ANP) in urban and regional planning. *Journal of Honarhaye Ziba – Arcitectral and Urban Planing*, 5(41), 79-90. [In Persian]

Locating of Services Element in the Required of Tourism Atracction Based on Environmental Capabilities (Case Study: Vicinity of Hassanlu Dam - Naqadeh County)

Zahra Hosseingholipour*¹ – Ahmad Shahivandi²

1- MSc. in Urban Designing, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

2- Assistant Proffesor of Geography & Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Received: 1 July 2015

Accepted: 10 September 2016

Extended abstract

1. INTRODUCTION

Mechanical life and pollution in the cities, air pollution and noise pollution and other environmental pollutants led to increasingly citizen's need to nature and the use of its blessings. Naqadeh town located in West Azerbaijan state, invites the numbers of passengers from inside and outside of the state, in tourism seasons, yearly. Potential element of tourism in this area is the Hasanlu dam that is located in International Hasanlu wetland (Shurgol) with natural attractions, have potential of recreation, sports and ecotourism capabilities. But these potentials have been lost due to lack of demanded equipment and infrastructure and lack of appropriate services for tourists and spacing. Thus, we can determine the best place for settling leisure equipment via appropriate planning of free time for different classes of people and with normative using of available potentials and with good investment and change the Hasanlu dam area to a main tourism pole in the state. Main aim of this study is attracting tourists and converting the Hasanlu dam to tourism destination via finding the best place to locating tourism services so that this is with an emphasis on tourism demands in future beside the possibilities in hand. Therefore, using the descriptive – analytical methodology and with functional nature, seeks to answer the question that which possibilities and attractions does Hasanlu dam area has in the field of expanding the tourism activities and where is the best place to allocate the tourism services in regard to required tourism services (in addition to current facilities)?

2. THEORETICAL FRAMEWORK

Tourism is one of the industries with speedy growth and a global force for economic and regional development and has an important role in economic and social welfare development of counties and its development is one of the low-price ways of employment making. The use of tourism as a way to infill the free time and with the purpose of decreasing

the increasing tensions in urban and industrial life has been taken to account. According to current census, tourism industry plays an important role in countries economy as second income sources of 49 developing country. Tourism development gives an integration of benefits and costs and increasing fields of tourism economy that has a great part in tourism politics and planning and trade ways. Importance of tourism is not limited in making work opportunity and income, in case of previously thought planning, tourism can provide direct and indirect economical, social, cultural and political benefits and can give considerable share in national development. West Azarbayjan sate is not excluded from this issue but with the presence of plenty of attractions for investment, many of its tourism potentials are left whithout appropriate planning and policy making. One of the most important attractions is Hasanlu dam of Naghadeh that its type of tourism according to study literature and kindes given, is ecotourism and recreational and in this regard, we tried to take account required services in extraction of the allocation indexes.

3. METHODOLOGY

The main aim of locating in this study is to determine an appropriate place to settle tourism services in Hassanlu dam. In this regard, locating indicators were extracted based on a descriptive-analytic basis and according to the literature and the current status and viewpoint of experts in two sections: 1. Locating indicators according to current status and 2. Locating indicators according to required services of this site for tourism in the future. Then based on indicators, required information entered in to the geographical information system (GIS). So, that maps and spatial data has been digitized and stored in databases and then non- spatial data (descriptive data) attributed to the spatial phenomenons and entered in to database, each one of factors that are effective in allocation of tourism land use (current equipment and required tourism services) are considered as locating criteria and every one reclassified to sub-criteria and evaluation

*. Corresponding Author: zahra_h430@yahoo.com

of each one is according to its importance in locating. This locating is taken into account based on a general scale (0-10) and it should be noted that ratings are according to experts' ideas. After weighting the informative layers with the order of calculating rasters, the layers have been integrated according to their weight to each service, and study area according to potential of tourism sets for each of the services are specified in terms of desirability in five groups: very good, good, average, poor, very poor.

4. DISCUSSION

In this study, 33 layers, including the factors affecting the locating of Hasanlu dam tourism and also the proposed services, have been studied and analyzed. Therefore, unlike other studies that rely on only the current situation and locating based on current possibilities, this research in addition to the considering existing facilities, pays attention to the users' needs and tourism services requirement in the future and current facilities. Then, these spaces will become more pleasant to the tourists. The important point that should be noted is attending to villagers around the Hasanlu dam and employment making for them, because usually the host society is being ignored in the design. It can have significant impact on the development of tourism in the region.

5- CONCLUSION

This study has benefited from the geographic information system capabilities and combines it with network analysis process. Capability and attractions of Hasanlu dam detected regarding development of tourism activities. And in addition to the current facilities, tourism services requirement in the future is considered to choosing a suitable place for tourism establishment. In conventional locating, there is high emphasis on current facilities and required services in the future is ignored. In this case, the selected areas will not responsive to the tourism needs in the future. Therefore, it is recommended that in locating tourism areas, in addition to the current facilities, pay attention to the expectations and needs of users in the future, so tourists have more tendency to referring them and tourism attractions increase. Finally, it can be said that using geographic information systems (GIS) and network analysis process (ANP) provide an opportunity to identify areas with high potential for tourism activities, save costs and required services.

Key words: Tourism services, Geographical Information System, Analytic Network Process. Naqadeh

How to cite this article:

Hosseingholipour, Z. & Shahivandi, A. (2017). Locating of services element in the required of tourism attraction based on environmental capabilities (Case study: Vicinity of Hassanlu Dam - Naqadeh County). *Journal of Research & Rural Planning*, 5(4), 33-46.

URL <http://dx.doi.org/10.22067/jrrp.v5i4.51098>

ISSN: 2322-2514 eISSN: 2383-2495